

Ruimtes (be)leven

Naar het collectief streven

Omdat huisvesting geen goed is zoals alle andere, en omdat het zowel een essentiële behoefte als een fundamenteel recht is, staat het centraal in het overheidsbeleid. Toch vormt het ook een bron van ongelijkheid, zowel op vlak van beschikbaarheid als op ruimtelijk vlak.

Deze onderhuidse spanning maakt huisvesting tot een centraal thema in de architectuur. Met name wanneer het gaat om collectieve huisvesting. Collectieve huisvesting is onzes inziens een gebied van aniconische architectuur, waar de woonomstandigheden voor het grootste deel van de bevolking worden bepaald. In een context met vele normen en procedures voor overheidsopdrachten blijft het echter de woonvorm waarbij de bewoners het minst zeggenschap hebben over hun leefomgeving, terwijl het juist een actieve bron van inspiratie en levensenergie zou kunnen zijn.

“De woning is een plek waar men energie opdoet, een plek waar men opgroeit, leert, voor zichzelf zorgt, (...) Het is een leefruimte waar men sociale contacten onderhoudt, vrienden ontvangt; een ruimte voor intimiteit, voor partner en gezin. Een ruimte waar men voor naasten en vrienden zorgt, waar men kinderen grootbrengt (...)”.
(Guide du logement, Angela.D, asbl)

De norm bewonen

Het kader dat als leidraad geldt voor het ontwerpen van huisvesting, zowel nieuwbouw als renovatie, evolueert, maar blijft grotendeels beperkt en onvoldoende aangepast aan de veranderingen in onze samenleving – het uiteenvallen van gezinnen, nieuwe sociale en liefdesconstellaties, culturele pluraliteit, opkomende vormen van gemeenschapsleven en/of solidariteit.

Het negeren van de essentiële behoeften van bepaalde kwetsbare groepen – met name vrouwen en genderminderheden – houdt ongelijkheden in stand, die in het belang van ons allen doorbroken dienen te worden. Deze vaststelling heeft ons ertoe aangezet opnieuw te kijken naar de manieren waarop we geminoriseerde levensstijlen centraal kunnen stellen in onze ontwerpprocessen. Karbon' heeft een relatief uitgebreide ervaring opgebouwd op het gebied van collectieve huisvesting en heeft een praktijk ontwikkeld met aandacht voor de vormen van zorg, empathie en inclusiviteit die architectuur een plaats kan geven. Vandaag komt het erop aan om wat we hebben geleerd, te formaliseren en te verrijken, zodat deze kennis kan worden uitgedragen.

De woning ruimte per ruimte

De normen voor collectieve huisvesting worden vaak vastgesteld op het kamerniveau, zoals bij de GSV in Brussel of de Ontwerpleidraad

Sociale Woningbouw 2022 (VMSW) in Vlaanderen. Hoewel deze kaders steeds meer rekening houden met inclusiviteit, is er nog werk daar ze voornamelijk gericht blijven op fysieke en economische toegankelijkheid. Net daarom lijkt het ons interessant om de begrippen comfort, intimiteit en welzijn te deconstrueren tot op het niveau van de kamer, om te begrijpen hoe deze zich vertalen in het dagdagelijkse leven van vrouwen (in al hun diversiteit). De kamer – een leefruimte die men zich eigen kan maken – wordt dan een instrument op maat van het wonen, dat toelaat afstand te nemen van de kant-en-klare modellen. Het geeft ruimte om principes te onderzoeken die bewoners in staat stellen zich hun leefomgeving opnieuw toe te eigenen en om te bekijken hoe eenvoudige aanpassingen op pragmatische wijze een antwoord kunnen bieden op sociale, culturele en ecologische uitdagingen.

Een referentiedocument

Hoewel de sociale wetenschappen en de grijze (associatieve) literatuur de genderdimensie van huisvesting uitgebreid hebben gedocumenteerd, blijft de toepassing ervan door ontwerpers minimaal. Eens te meer voor zij die binnen het strakke kader van collectieve huisvesting werken, blijft deze kennis moeilijk inzetbaar en is het lastig om haar in de praktijk te brengen. In onze projecten hebben we getracht deze kennis te ontsluiten en bruggen te slaan tussen onderzoek, ervaringen van gebruikers en technische en bouwkundige realiteiten: planingsstudies (ontwikkeling van een gender mainstreaming-aanpak voor het Brussels Gewest), genderbewuste renovatieprojecten (renovatie van de Gandhi-woontorens), inclusieve en intergenerationele projecten (seniorenwoningen

Leefruimte – appartementsgebouw – project 363BGJ
Antikraak wonen via Interim Vastgoedbeheer

Zwanenstraat), uitwisselingen en samenwerkingen met verenigingen (Angela.D, Garance, PAF) en met onderzoekers en actoren die gespecialiseerd zijn in dit domein (Muriel Sacco, Eva Kail, Yves Raibeau). Hoewel de ervaringen talrijk zijn, raken ze versnipperd naarmate ze toenemen. Ze vormen een kennisbasis, maar zijn nog te diffuus om een actief ontwerpinstrument te worden. Vandaar de noodzaak om deze corpus verder uit te bouwen en operationeel te maken door middel van 'woonsurveys', ervaringen en projectreferenties, en deze te koppelen aan de bestaande normen en de Belgische context.

Met het Bouwmeester Label willen we een informatief en inzetbaar document opstellen dat de wijze waarop collectieve huisvesting wordt benaderd en ontworpen, kan verrijken. Het gaat erom een geëngageerde praktijk uit te werken, gericht op rechtvaardige woonomstandigheden, waarin iedereen zijn plaats vindt. De ambitie is om de verzamelde materie publiek te maken, zodat deze een concrete ondersteuning kan bieden aan ontwerpers en opdrachtgevers betrokken bij de transformatie/vormgeving van huisvesting.